

Hygien för det fysiska äktenskapet af en svensk läkare : Rådgifvare för ogi...

Sv. saml. Med. Könsförh. (Br)



Med
Kön afösk,
(Bv)
o

HYGIEN FÖR DET
FYSISKA ÄKTENSKAPET

AF EN SVENSK LÄKARE

RÅDGIFVARE FÖR OGIFTA OCH GIFTA



Frithiof och Ingeborg

1893

1864

Från *Helsovännens Expedition, Stockholm*, hafva utkommit:

Helsovännens Flygskrifter.

N:r 1: Tobaksbrukets faror med följande värdefulla uppsatser: 1. Om nikotinförgiftning af prof. *N. G. Kjellberg*; 2. Hvilka faror komma af tobaken? af med. dr *H. Sellén*; 3. Tolf frågor rörande tobaken, besvarade af tolf läkare, yttranden samlade af *E. Lund*; 4. Fordomtida strider mot tobaken. — Pris 25 öre.

N:r 2: Rusdryckerna och deras missbruk, statistiska bidrag till nykterhetsfrågans belysning af *Gustaf Sundbärg*. — Pris 25 öre.

N:r 3: Huru få god och billig mat? af dr *E. W. Wretlind*. — Pris 25 öre.

N:r 4: Om bleksot af dr *E. W. Wretlind*. — Pris 25 öre.

N:r 5: Influensan af dr *E. W. Wretlind*. — Pris 25 öre.

N:r 6: Om bad och badning af prof. *C. Curman*. — Pris 25 öre.

N:r 7: Hvad skola vi drieka? af dr *E. W. Wretlind*. — Pris 15 öre.


N:r 8: Om koleran, af dr *E. W. Wretlind*. — Pris 25 öre.

N:r 9: Huru förhindra farsoters spridning? af dr *E. W. Wretlind*. — Pris 25 öre.

N:r 10: Huru skola vi kläda oss? af dr *E. W. Wretlind*. — Pris 25 öre.

N:r 11: Huru skydda oss mot lungkot? af dr *O. Torstensson*. — Pris 15 öre.

N:r 12: Ungdomens farligaste fiende, af dr *E. W. Wretlind*. — Pris 25 öre.

 Hela denna samling kan erhållas för 2 kr. — För utlandet tillkommer 40 öre i porto.

Kungl. biblioteket

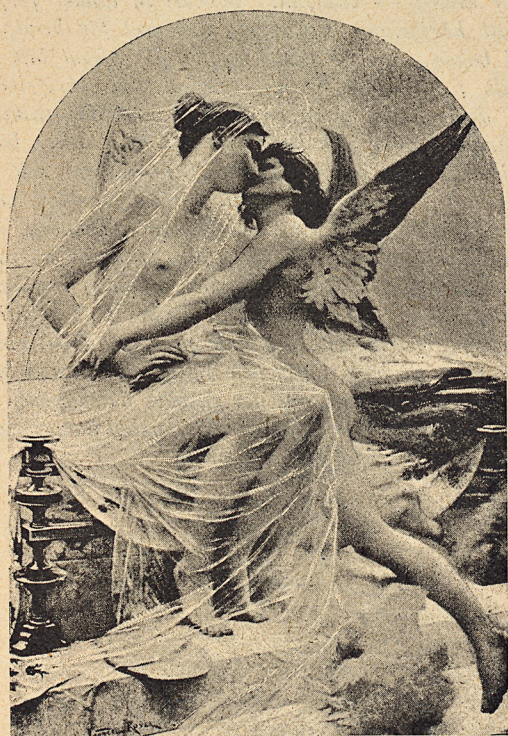


0 0000 000042403

HYGIEN FÖR DET
FYSISKA ÄKTENSKAPET

AF EN SVENSK LÄKARE

RÅDGIFVARE FÖR OGIFTA OCH GIFTA



Amor och Psyche



1873

Förord.

*D*å författaren till denna lilla bok icke utsatt sitt namn, har det skett endast på den grund, att, om namnet än för några vore en rekommendation, så vore det för andra — tvärtom. Emellertid tänker förf. alls icke att härigenom afsäga sig ansvaret för hvad, som står i boken, och de flesta kunna för öfrigt lätt sluta sig till författarens namn. Boken har skrifvits för att i detta ämne gifva en **mindre** och **billig** traktat åt de många, hvilka icke hafva tid att läsa större böcker, ej heller pengar att köpa dem. Förf. har sett flera traktater i samma väg, hvilka mest spridas genom kolportörer och hvilka sägas hafva stor afsättning, ehuru de vanligen äro illa gjorda öfversättningar af underhaltiga utländska författare. Men kunskapsbegäret synes författaren äfven på detta område **fullt berättigadt** för hvarje vuxen och tänkande person. Han tror sig därför göra en både loflig och nyttig sak, då han bjuder på en billig folkskrift om det fysiska äktenskapet.

Att boken säljes i försegladt omslag har sin grund egentligen i återförsäljares begäran.

Svensk läkare.

1. Parningsdriften.

Äktenskapet är eller bör åtminstone för den civiliserade människan vara i första rummet en förening mellan man och kvinna till *hjälp* i livets strider. Vid val af maka (eller make) bör man därför *först* tänka härpå, ty annars händer det, att äktenskapet ökar striderna på jorden i stället för att minska dem. Bättre är att vara ogift än att blifva olyckligt gift, ty ett hem med kanske dagliga strider är ett helvete på jorden. Men ett lyckligt äktenskap, där de förenade makarna förstå hvarann, akta, hjälpa, älska och böja sig för hvarann, underlättar i hög grad de strider och sorger, som alla människor mer eller mindre möta här i världen.

Men denna sida af äktenskapet är dock ej den enda. Människan har, liksom hela djurriket, en parningsdrift, som drifver henne att fortplanta sig. Tillfredsställandet af denna drift och släktets förökning är äktenskapets fysiska (sinnliga) sida. Denna är ju äfven framhållen i vårt svenska kyrkliga vigselformulär, då där talas om efterkommande i tredje och fjärde led. Häruti ligger icke heller något skamligt, ty Gud har skapat oss med denna drift likaväl som med själfbibehållelse-driften. Den senare drifver oss att söka mat och dryck, kläder och husrum; den förra drifver oss till förening med en person af motsatt kön. Näringsdriften får man ej fördöma, fast man fördömer frässeri och dryckenskap; parningsdriften får man ej heller fördöma, fast man fördömer liderlighet och lösa förbindelser. Ty parningen bör af den civiliserade människan ske under medvetande af dess uppgift och dess förpliktelser. Människan

äter för att lefva, icke för att njuta af maten; hon skall para sig, för att *släktet* skall fortleva, men icke för att skaffa sig själf sinnlig njutning. Att den förra förrättningen, likaväl som den senare är förenad med kroppslig vällust är en skänk af naturen, som vi icke kunna eller behöfva afsäga oss. Men afser människan vid sin parning *endast* den senare, och *vill hon ej* påtaga sig fader- eller moderskapets förpliktelser, så handlar hon ovärdigt sin höga plats såsom förnuftig människa. Visserligen medför icke hvarje parningsakt (samlag) fortplantning, men den *kan* dock göra det, om ej kvinnan redan förut är häfdad (befruktad), och om bägge parterna äro friska, och om icke hinder med konst därför (s. k. preventiva medel) användas.

Parningsdriften finnes ej hos barnet och utdör före livvets slut, om man når högre ålder. Då den finnes, är människan i *den mogna åldern*. Denna kan komma vid olika åldersår och upphöra olika tidigt. Den kommer tidigare och slutar tidigare i sydliga länder; likaså är den hos kvinnan tidigare än hos mannen. Hos oss i Sverige anses nu enligt lag kvinnan mogen till äktenskap vid 17 års ålder och mannen vid 21 år. Därmed ha lagstiftarne uttalat, att *enligt regel* hos oss fortplantning vid tidigare år är ohälsosam för den enskilde och samhället, om än den är möjlig. De fleste inträda ock senare i äktenskap. Och det är ur fysisk synpunkt farligare att gifva sig för tidigt än för sent. Allt för tidig parning verkar försvagande för människor, liksom för djur; ja, kan gifva anledning till svårbotliga nervsjukdomar. Här kan i regel sägas: bättre för sent än för tidigt. Synnerligen måste detta sägas i vår tid, då genom många retande medel — såsom lätt-sinniga samtal, visor, böcker, taflor, skådespel, oanständig dräkt, dansnöjen och annat alltför intimt umgänge mellan gossar och flickor m. m., ja kanske genom den »hemliga synden» — begärelserna väckas alldeles för tidigt. Till sådana tidiga begärelser i könsväg medverka säkert äfven vår tids nervretande

medel: kaffe, te, chokolad och framförallt spritdrycker hvarigenom nerverna liksom spelas upp. Vår tid, synnerligen i stadslifvet, kallas med skäl för en nervretlig, d. v. s. nervsvag (nervös) tidsålder. Och då bör man på allt sätt söka lugna nerverna, men icke reta upp dem, så att könsbegärelsen blir en öfvermäktig och föranleder lösa förbindelser med dess många farliga följder: för mannen tidig svaghet, för kvinnan oäkta barn och för bägge veneriska sjukdomar. Att vara behärskad af sin sinnlighet är för människan förnedrande; att kunna råda öfver den är hennes höga kallelse, hvarigenom hon höjer sig upp öfver den oförnuftiga djurvärlden.

Att tillfredsställa könsdriften är nämligen för människans lif och hälsa icke *nödvändigt*, såsom fallet är med näringsdriften. Men det vill stundom en viss ansträngning att öfvervinna begärelsen, synnerligen sedan driften fått vana att tillfredsställas. Här gäller med full sanning: bättre att stämma i bäcken än i ån. Vore icke så många gossar och flickor redan vid unga år fallna i onani (själfbefläckelse), och blefve icke så många ynglingar af kamrater lockade till flickor för att visa sig duktiga, så skulle det icke vara så svårt, som det nu ofta är, för de unga männen att lefva kyskt och återhållsamt. — Dock torde redan af naturen könsdriften vara starkare hos mannen än hos kvinnan, emedan han är af naturen anvisad att vara den så att säga angripande eller inbjudande parten. Men äfven hos kvinnan kan driften blifva stark, då den en gång är väckt och omåttligt tillfredsställes. Därföre är det ofta en stor *fysisk* svårighet för fallna kvinnor att återgå till ett sedligt lif, om de än vilja det, ty lidelsen är dem öfvermäktig, synnerligen så länge de äro unga. Detta bör beaktas vid försök att rädda sådana kvinnor åt samhället. — Könsdriften kan i de yngre åren (18—25 år) liknas vid en strid ström. Innestängd kokar och sjuder den, men lössläppt rusar den fram i vild fart och kan förstöra allt i sin väg. Det är för mången svårt att tämja den

sinnliga lustan, ty de medfödda anlagen äro äfven här mycket olika. Men det är i sådant fall ännu farligare att släppa denna lusta lös. Ja, äfven under den ordnade förbindelsen med en enda kvinna (eller man) — föreningen må nu vara lagligt äktenskap eller konkubinat — gör ofta en omåttlighet sig gällande, som är ganska farlig för hälsa och välbefinnande. Således behöfves äfven då måttlighet. I annat fall uppstå nervlidande och ryggmärgs-svaghet hos mannen, som slutligen kan leda till verklig förlamning. Kvinnan kan däremot få underlifslidanden, som medföra många plågor och nedsatt arbetskraft.

Enhvar ung man och kvinna, ogift som gift, gör därföre i vår nervösa tid rätt och klokt i att på allt sätt söka nedsätta sin nervretlighet och könsdrift i stället för tvärtom. Är han (hon) frisk och sund, så kommer driften tids nog och alldeles tillfyllest kraftig utan att väckas och retas.

En sådan nedsättning sker först och främst genom att undvika de ofvan nämnda retande medlen. Synnerligen må man frukta spirituosa och lättsinnigt umgänge med det andra könet under mer eller mindre upprymd sinnesstämning. — Föröfrigt kan kallt vatten och frisk luft räknas såsom nervstärkande och lugnande medel. Om sommaren begagne den, som så kan få och är frisk, kalla sjö- eller flodbad. Men föröfrigt kunna alla hela året om begagna kallt vatten till hela kroppens och särskildt könsdelarnes aftvättning. Härtill behöfves blott ett stort fat med vatten och en grof handduk. Sådana tvättningar (eller s. k. afrifningar) borde alla yngre och medelålders personer taga åtminstone 2 å 3 gånger i veckan vid uppstigandet på morgonen. Den friska luften, synnerligen under natten i sofrummet, värderas äfven mindre, än den borde. Synnerligen böra de, som icke hafva sitt dagsarbete ute i friska luften, lägga vikt härvid. — Föröfrigt är naturligtvis ständig tillgång på nyttigt arbete efter hvars och ens krafter och förmåga ett viktigt medel att stärka kroppen och hindra tankarnas utsväfning på fantasiens om-

råde. Ty de sinnliga begären blifva en vanligen först då öfvermäktiga, *när man länge umgåtts med dem i tankar och fantasier*. För att förekomma detta, bör man hafva andra nyttiga eller ofarliga saker till att upptaga tankarna med på lediga stunder. *Orena fantasibilder är ett mycket farligt umgänge.*

Om det än ofta är svårt att tämja den sinnliga driften, så är det åtminstone *icke farligt för hälsan*, såsom somliga lättsinniga författare utspriddt. Erfarna läkare neka sig ha sett några sådana sjuka, som kunna sägas lida af »*återhållsamhets-sjukdomar*». Ja, professorerna vid våra medicinska högskolor ha äfven offentligen uttalat detta. Däremot har hvarje läkare många patienter, som blifvit sjuka genom att de släppt sina lidelser lösa. Dessa sjukdomar kunna bero än på utmattning af nervsystemet och därigenom försvagad kropp, än på smitta. De veneriska sjukdomarna hafva alltid varit ett af folkens värsta plågoris, synnerligen i städerna, där de så lätt spridas. På Stockholms sjukhus utgöra de veneriskt sjuka omkring en femtedel (20 procent) af alla vårdade sjuke. På landsortens lasarett och sjukhus utgöra de numera blott omkring 6 procent. Förr ha de varit flera.

2. Mannens fortplantnings-organer.

Ehuru det för ett rätt bruk af vår kropps organer icke är nödvändigt veta, huru de äro skapade, har likväl hvarje tänkande människa ett behof af att få veta sammansättningen af hennes egen kropp. Men då i våra skolböcker köns-organerna icke afhandlas, emedan man anser det farligt för *barn* att läsa därom, vilja vi här i korthet skildra dem.

Hos mannen afse dessa kroppens verktyg dels att bilda det manliga elementet eller *säden*, och dels att underlätta detta elements införande i kvinnans fortplantnings-verktyg, så att det där må kunna förena sig med det kvinnliga elementet eller ägget. —

De yttre synbara manliga organerna äro *pungen*, hvarti kännas *pungstenarna* (*testiklarna*) (fig. 1 *s*) samt *manslemmen* (*penis*) (fig. 1 *i*).

Testiklarna äro ett slags körtlar, hvarti säden utur blodet bildas i mycket fina och långa hop-slingrade gångar (*sädeskanalerna*). Man har beräknat dessas längd till ett par tusen fot i hvarje pungsten. Från dessa fina kanaler ledes säden genom en större

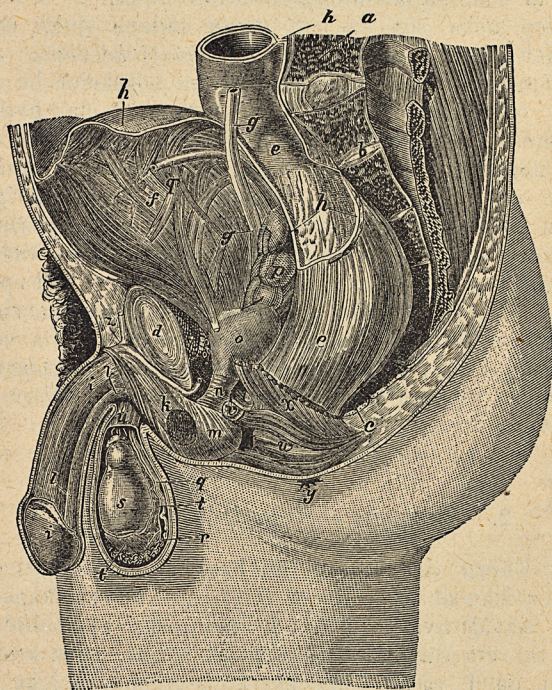


Fig. 1. De yttre och inre könsorganerna hos mannen.

a sista ländkotan, *b* korsbenet, *c* stjärtbenet, *d* blygdbenet, *e* ändtarmen, *f* urinblåsan, *g* urinledaren, som leder urinen från njurarna till blåsan, *h* bukhinnan, som bekläder bukens inelfvor, *i* manslemmen, *k* venstra roten för lemman, *l* urinröret, *m* urinrörets bakre utsvälda del (»löken»), *n* urinrörets hinnlika del, *o* blåskörteln, *p* sädesblåsorna, *q* sädesledaren, *r s t* testikeln, *v* Cowpers körtlar.

gång (*sädesledaren* fig. 1 *q*), som ligger i sädessträngen, till *sädesblåsorna* (fig. 1 *p*), hvilka ha sin plats inuti bäckenet under urinblåsan (fig. 1 *h f*). Eget nog går icke sädessträngen den genaste vägen under blygdbenet till dessa blåsor, utan den går från pungen upp framtill öfver blygdbenet och genom en öppning i bukväggen strax ofvan ljumskvecket in i bäckenet för att där sänka sig ned till sädesblåsorna. På det ställe, där sädessträngen jämte blodkäril och nerver går igenom bukväggen, är denna svagare byggd, hvarföre här lätt en bristning kan uppstå, så att tarmar tränga fram. Detta kallas *ljumskbräck*. Med namnen *vattenbräck* och *pungåderbräck* betecknas helt andra saker. Det förra är en samling af vatten i själfva testikeln mellan dess yttre och inre hinnor. Det senare är en utspänning och öfverfyllnad af de venösa blodkäril, som omspinna testikeln och hvarvid denna kännes liksom knölig och svullen. Om testiklarna skäras bort på ett djur eller en människa, kan ingen säd mera bildas. Drift och förmåga till fortplantning upphöra. Detta kallas att *kastrera*. Kastrede män, som finnas bland turkarna, kallas *evnucker*.

I *sädesblåsorna* (fig. 1 *p*), hvilka ligga inuti bäckenet under och bakom urinblåsan, blandas säden med slem, som kommer från en större körtel, *blåskörteln* (fig. 1 *o*), hvilken sitter under urinblåsan framför sädesblåsorna. I urinröret tillkommer ytterligare slem från ett par små körtlar, de s. k. Cowperska körtlarna (fig. 1 *v*). Den sålunda med slem utspädda säden från testiklarna är den vätska, som genom manslemmen vid parningen stötvis utdrifves genom *urinröret* (fig. 1 *l*), som ligger på undre sidan af lemnen. Detta rör är dock icke gröfre än en blyertspenna.

Hufvudmassan af *manslemmen* bildas af två särskilda kroppar, hvilka kallas *svällkropparna* (fig. 1 *i*), emedan de kunna betydligt ökas i omfång genom att blod afstänges och instänges i dem. När detta sker, reser sig, styfnar och förstoras lemnen, så att han blir nära dubbelt så lång och tjock som van-

ligt; detta kallas *lemmens resning* eller *erektion*. Ändamålet härmed är, att lemmen skall kunna införas i kvinnans könsorgan (slidan) och där nå högt upp, så att säden vid parningen insprutas i kvinnans lifmoder.

Vid erektionen sammandrages genom ett par särskilda muskler urinröret bakom sädesblåsorna, så att urin icke kan komma fram samtidigt med säden. Urinkastningen är för öfrigt en frivillig akt, medan sädens kastning däremot är en ofrivillig akt, en s. k. reflexrörelse, hvilken uppstår, då känsel-nerverna på lemmens hufvud (*ållonet*) retas genom gnidning. Framkallandet af dylik gnidning sker vid parningsakten (samlaget) på naturenligt sätt. Men den kan äfven åstadkommas genom annan på onaturligt sätt orsakad mekanisk retning utan något samlag. Sådant kallas *onani* eller *själfbefläckelse*. Under sömnen orsakas genom sängvärmens och drömmars ofta hos ogifta manbara män, hvilka afhålla sig från kvinnor och onani, både erektion och sädeskastning. Sådant kallas *nattliga flöden* (*pollutioner*). De äro intet bevis på sjuklighet, annat än när de komma för ofta och verka alltför mattande. De motverkas genom hård bädd, frisk luft i sofrummet, läge på sidan och svalka kring könsdelarna vare sig genom kalla omslag eller genom frisk luft, som får spela in under täcket. De befrämjas däremot genom starka och sena aftonmåltider, spritdrycker, hettande bädd och allt, som retar upp eller väcker de sinnliga begären.

Hos män, hvilka äro förslappade genom utsväfningar och synnerligen genom själfbefläckelse, afgår säden stundom ofrivilligt uti vaket tillstånd (s. k. *dagpollutioner*). Detta är ett betänkligt svaghetstecken, synnerligen om det sker utan erektion vid slapp lem. Dock kan stundom sådan dagflytning innehålla blott slem från blåskörteln utan egentlig säd. Vid sådan slapphet saknar stundom lemmen all förmåga till erektion. En sådan person är då oförmögen till samlag och kallas *impotent*. Han kan dock i de flesta fall botas, ehuru därtill vanligen

åtgå flera år. Oftast är dylik slapphet en följd af onani, men den kan äfven komma genom en omåttlig naturenlig utsväfning.

Då erektion äger rum, drages det omslagsveck af huden, som bekläder lemmens främre ända, den s. k. *förhuden*, mer eller mindre tillbaka. Är förhuden tillräckligt vid i mynningen, går den helt och hållet bakom ållonet och kan stanna där. Men hos många män är den icke så vid, utan bekläder alltid mer eller mindre ållonet. I dylika fall kan säd eller det slem, som naturligen afsöndras inom förhuden, stanna innanför densamma samt verka retande, ja orsaka en inflammation, om det ej bortskaffas. Denna erfarenhet är säkert den hygieniska grunden till den hos israeliterna och de flesta folk i de heta länderna brukliga seden att på gossarna — ibland vid tidigare, ibland vid senare ålder — bortskära förhuden; detta kallas *omskärelse*. Genom denna åtgärd anses äfven frestelsen till onani minskas. Hos vissa män är förhuden af naturen så trång, att omskärelse anses nyttig om ej nödvändig för äktenskaps ingående.

Själftva *säden* är en högst underbar vätska. Den ser visserligen ut endast såsom ett grått slem med en egen lukt, men i denna vätska finnes dock — kan man säga — hela den mans personlighet så att säga innesluten, från hvilken säden härstammar. Ja, denna personlighet finnes hel och hållen i hvarje den minsta del däraf. Ty om man med förstöringsglas undersöker säden, finner man däri ett slags *ytterst* små vigglika kroppar med en lång tråd såsom en svans i ena ändan efter sig. Dessa kroppar röra sig i vätskan raskt framåt under en slingrande rörelse af svansen. De hafva därför blifvit kallade än *sädestrådar*, än *sädesdjur*, ty deras rörelse är skenbarligen, som om den vore aldeles frivillig, och liknar en åls slingrande rörelse i vattnet. Dessa trådar finnas i riklig mängd; ja, man beräknar den otroliga mängden af 5,000 millioner på en enda droppe. De utgöra den viktigaste beståndsdel af

säden, ty för att kvinnans befruktning skall ske, måste en, men blott *en enda*, af dessa kroppar tränga in uti och sammansmälta med ägget (eller rättare äggcellen), som också är mikroskopisk, d. ä. osynlig för det oväpnade ögat. Då vi nu veta, att faderns egenskaper öfvergå mer eller mindre på barnet, så kan man säga, att hela hans personlighet finnes inneboende i hvarenda en liten sädestråd. Huru detta är möjligt begripa vi icke, men det är dock så. Ja, äfven sjukdomar eller sjukdomsanlag kunna med denna enda sädestråd öfvergå från fadern på afkomman, t. ex. syfilis. Förmågan till själfständig rörelse hos sädestråden har tydligtvis till syfte, att densamma skall kunna i kvinnans könsdelar arbeta sig fram till ägget, som vanligen har sin plats högt uppe i lifmodern. På grund häraf uppstår någonsång befruktning äfven vid ofullständigt samlag. När sädestråden förenar sig med äggcellen, sker *aflelsen* af den nya individen.

Till könsorganerna gå en stor mängd nerver, som vid sädesuttömning på det ena eller andra sättet blifva retade och ansträngda. Därföre behöver kroppen hvila efter en sådan uttömning, hvilken således tydligen enligt naturens ordning hörer natten till. Omåttlighet och oförstånd i könsväg visar sig också enligt erfarenheten för män lätt medföra nervsvaghet och olikartade nervsjukdomar, hvilka en gång framkallade äro särdeles svårbotliga.

3. Kvinnans fortplantnings-organer.

Kvinnans fortplantnings-organer hafva icke blott till uppgift att mottaga i sig den manliga säden, utan också att hysa i sig det aflade fostret under dess utveckling till själfständigt lif. Till det förra ändamålet tjänar en kanal (*slidan*), som har sin plats mellan ändtarmen och urinblåsan (fig. 2 *h*) och som ligger hoptryckt mellan dessa, men som kan efter behof utspännas vid parningen och ännu mera vid

förlossningen. Slidans väggar bestå af muskelväf, på grund hvaraf de kunna äfven genom nervretning sammandraga sig. Nederst vid mynningen finnes en

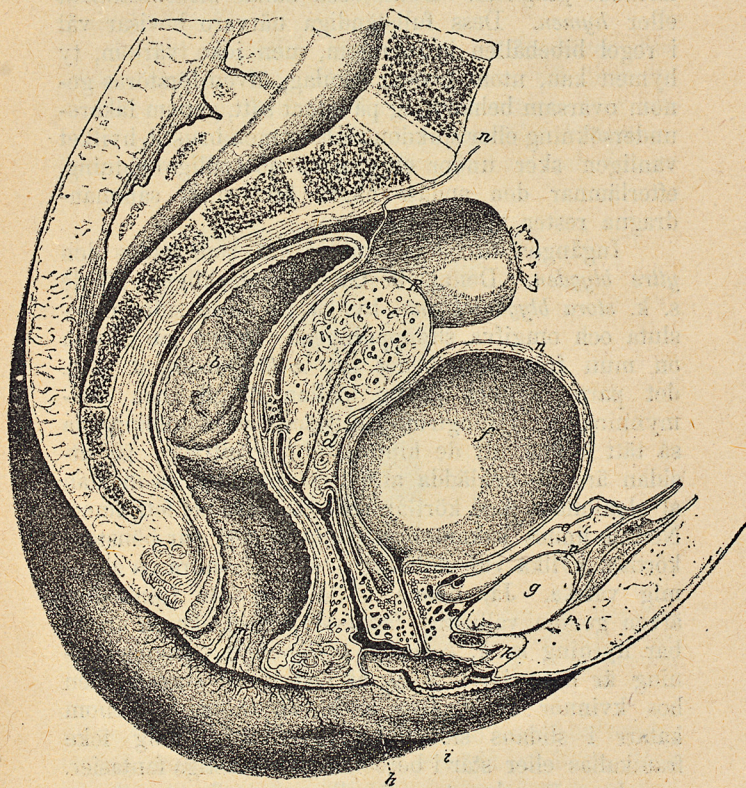


Fig. 2. Vertikalt genomsnitt af det kvinnliga bäckenet med de däri liggande organerna. *a* korsbenet, *b* ändtarmen, *c d e* lifmodern, *f* den utspända blåsan, *g* blygdfofen, *h* den hoptryckta slidan, *i* urinröret, *k* kittlaren, *l* mellangården, *m* stolmynningen, *n* bukhinnan.

ringformig slutmuskel, hvilken står under viljans inflytande. Innerväggen beklädes af en s. k. slemhinna, hvori finnes en mängd körtlar, som afsöndra

slem. Nära mynningen bildar slemhinnan ett veck, som halfmånformigt eller ringformigt mer eller mindre fullständigt tillstänger slidmynningen hos den obe-fläckade jungfrun. Detta veck kallas *mödomshinnan* eller *hymen*. Dess fullständiga närvaro bevisar väl i regel bibehållen jungfrudom, men icke tvärtom, ty hymen kan, utom genom samlag, äfven förstöras genom ovarsam behandling på annat sätt, genom läkareundersökning eller sjukdom. Då hymen brustit, hvilket vanligen sker under en ganska obetydlig blödning, efterlämnar den endast några ärrformigt sammandragna rester vid sidorna.

Ingången till slidan bildar det, som kallas den *yttre blygden*. Denna består hufvudsakligen af de s. k. *stora blygdläpparna*, hvilka på ömse sidor innesluta och omgifva slidöppningen. Denna går såsom en mun från blygdbenet till *mellangården*, d. v. s. det parti, hvilket ligger mellan blygd- och stolmynningen. I jungfruligt tillstånd äro blygdläpparna så tätt slutna, att de hindra luftens inträde; på utsidan äro de beklädda af mörkfärgad hud, på insidan af slemhinna med körtlar, som afsöndra ett fett ämne. Nedtill finnes bakom blygdläpparna ett par bönstora körtlar, hvilka vid vällustig retning afsöndra en slemmig vätska. Ja, denna afsöndring kan framkallas äfven genom vällustiga fantasier och orsaka en märkbar flytning (s. k. *kvinnliga pollutioner*). Denna flytning är naturligtvis dock af helt annat slag än den hos kvinnor så vanliga s. k. »flytningen» genom katarr i slidans slemhinna, hvilken flytning icke framkallas eller står i beroende af vällustiga fantasier.

Innanför de stora blygdläpparna finnas ett par små hudveck, *de små blygdläpparna*, som gå från blygdbenet ned till midten af blygden. Upptill mellan dem sitter ett litet tappformigt organ, som kallas *kittlaren* (*klitoris*), emedan gnidning af densamma framkallar vällustkänsla. (Bortskärning af kittlaren kallas *kvinnlig omskärelse* och brukas hos vissa hednafolk). Några millimeter bakom (nedom) kittlaren mellan de små blygdläpparna utmynnar

urinröret (fig. 2 *i*) omedelbart under blygdbenet (fig 2 *g*) öfver slidingången, så att endast en tunn hud skiljer dessa kanaler från hvarandra. Kvinnans urinrör är mycket kort (4 à 5 centim.) i jämförelse med mannens.

Slidan fortsätter sig upptill i *lifmodern* eller *kveden* (fig. 2 *cde*). Detta organ har till ändamål att vara förvaringsrum för fostret under dess utveckling och att sedan utpressa (framföda) detsamma. Lifmodern har därför mycket tjockare och fastare

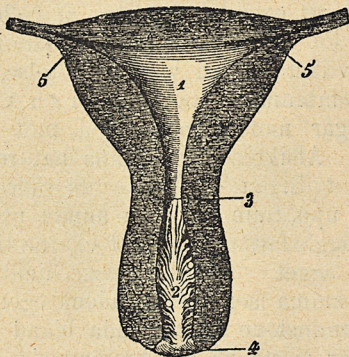


Fig. 3. *Klufven jungfrulig lifmoder* $\frac{2}{3}$ af den naturliga storleken. 1 lifmoderns inre rum, 2 kanalen i moderhalsen, 3 den inre modermunnen, 4 den yttre modermunnen, 5 äggledarnes inre mynningar.

väggar än slidan (se fig. 3) samt kan under hafvandeskapet utväxa till det omfång, som då behöfves. Hon har formen af en kurbitsflaska, ehuru något tillplattad framifrån och bakåt. Hon har i jungfruligt tillstånd en längd af endast 6 à 7 centimeter, en bredd upptill af $3\frac{1}{2}$ cent. och en tjocklek af 3 cent. Den nedre sammandragna delen kallas *halsen* (fig. 3, 2), den öfre bredare *kroppen*, hvilken åt bägge sidor upptill med två utsprång (*horn*) (fig. 3, 5) öfvergår i de s. k. ledarna. Då lifmodern klyfves längs med (se fig. 3), finner man, att dess inre håla (fig. 3, 1)

har en trekantig form. Moderhalsen utmynnar nedtill i *modermunnan* (fig. 3, 4). En del af moderhalsen skjuter in i slidan och omfattas af dess öfre ända (se fig. 2); denna del kallas *modertappen*. Då lifmodern icke hyser något foster, ligger den främre och bakre väggen tätt intill hvarandra. De tjocka väggarna bestå af muskelväfnad. Lifmodern är alltså såsom hjärtat en ihålig muskel. Insidan beklädes af en på körtlar rik slemhinna. Dessa körtlar spela en viktig roll vid hafvandeskap till fästande af fostrets ägghinnor. Lifmoderns slemhinna har uti dess öfre del på ytan ett egendomligt slag af celler, s. k. flimmerceller. På cellernas ända är nämligen liksom ett ludd, hvilket har en vajande rörelse, så att partiklar på slemhinnans yta makas i en viss riktning. Strömmen går mot hornen, d. ä. mot äggladarnas mynningar. Afsikten med denna naturens visa anordning är tydligen att maka de sädestrådar, som kommit hit upp, fram emot en annan part, nämligen det genom äggladarna från äggstockarna till lifmodern anländande ägget. Således afser denna flimmerrörelse detsamma som sädestrådens egen rörelseförmåga, att åtminstone någon enda bland sädens miljarder trådar måtte nå sin bestämelse, en förening med äggcellen till en ny varelses daning.

Men hvarifrån kommer då äggcellen? Jo, hon kommer från en af de två *äggstockarna*, som ligga djupt i bäckenet på ömse sidor om lifmodern (se fig. 4). De ha form af en mandel, 3—4 ctm. långa, 2 ctn. breda och 1—1.5 ctm. tjocka. I deras inre kan man urskilja 30 till 100 små blåsor, *ägg-säckarna* (eller de s. k. Graafska folliklarna), hvilka innesluta *äggcellen* (se fig. 5, 6). Denna sitter på äggsäckens insida, omgifven af en hop andra mindre skyddande celler (*grodhdögen*). Äggcellen är den största cellen i vår kropp och ter sig såsom en blåsa, $\frac{1}{7}$ millim. i diameter. Den kan sålunda nätt och jämt skönjas som en hvit punkt. I äggcellen, som är klotrund, ser man såsom i andra celler en liten, något ljusare, rund kropp, som här kallas *groddblåsan*

(fig. 5, 8), (i andra celler kallas den cellkärnan); i denna mikroskopiska blåsa ser man en mörkare punkt (*groddfläcken*). I denna så enkla cell intränger vid aflelsen en sädestråd, som sammansmälter med groddblåsan. Från den genom dessas förening så bildade cellkärnan börjar sedan alstringen af de nya celler, som dana fosterkroppen.

Äggsäckarna i äggstocken befinna sig i mycket olika skeden af utveckling, ungefär såsom bären i en delvis mogen drufklase. De för ögat synbaras antal är, såsom nyss sades, blott 30—100, i mycket olika storlek och utveckling. Men därjämte finnes anläggningen till alla de äggsäckar, hvilka under hela kvinnans mognadstid kunna komma till utveck-

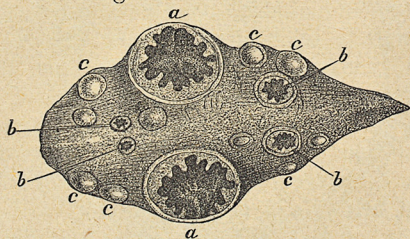


Fig. 4. *Tvärsnitt af en kvinnas äggstock ett par gånger förstorad. a* nyss brutna äggsäckar; den inre huden är olikformigt veckad och belagd med blod; *b* för längre tid sedan brutna och skrumpnade äggsäckar; *c* äggsäckar, som äro stadda i utveckling.

ling, och dessas antal beräknar en framstående anatom hos en 18-årig flicka till vid pass 36,000 i hvarje äggstock. — De mera utvecklade äggsäckarna befinna sig alltid närmare äggstockens yta, och de mest utvecklade bilda där formliga upphöjningar, små knotttror (se fig. 4). De äro starkt utspända genom vatten, alldeles såsom en blåsa, den där hotar att brista sönder. Men det är också endast genom en sådan bristning ägget kan frigöras.

Men huru kommer nu den frigjorda äggcellen till lifmodern? Detta sker genom *ägglädarna*, äfven kallade *modertrumpeterna*. Dessa äro fina rör, som utgå ått ömse sidor från lifmoderns bägge horn. De

äro så grofva som en blyertspenna och mäta i längd 11—14 ctm. De förlöpa i öfre kanten af ett senband, som utgår från långsidan af lifmodern. Deras fria ända vidgar sig hastigt såsom en trumpet, hvaraf namnet, och omgifves af en fransliknande bildning. — Då vid vissa tider månatligen en äggsäck i endera äggstocken brister, fattar äggledaren med sin trumpetnynning om äggstocken, så att äggcellen (ägget) kommer in i ledaren, hvori det fortledes till

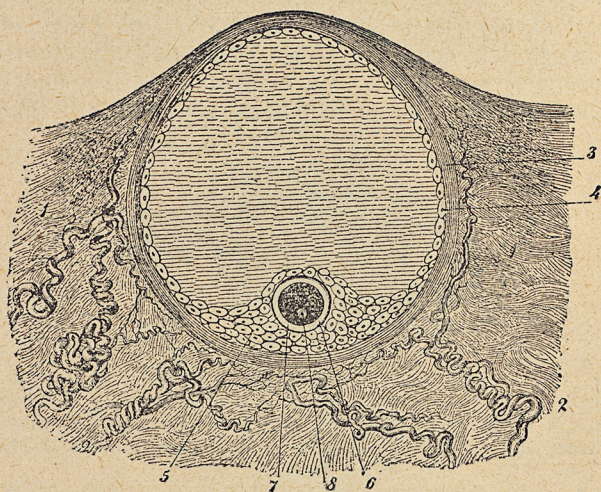


Fig. 5. En äggsäck i 30 gångers förstoring fäst i äggsäcken. 1 stommen i äggstocken, 2 blodkärl, 3, 4 äggäckens vägg, 5 groddhögen, 6, 7 äggcellen, 8 groddblåsan.

lifmodern. Äfven här finnas flimmerceller af nyss ofvan beskrifna slag, som främja äggets rörelse in emot lifmoderhålan. Genom muskeltrådar i äggledarnas vägg kunna också ledarna sättas i en viss maskformig rörelse.

På märkvärdiga sätt har sålunda naturen sökt främja, att ägget från sitt dolda förvaringsrum uti äggstocken nere i kvinnans bäcken skall finna möte i lifmodern med det från mannen kommande elementet,

sädestråden. Vid detta möte är — kan man säga — bröllop i lifvets dolda och underbara verkstad, där nya varelser på ett för oss obegripligt sätt alstras fram — en skapelseakt lika underbar och oförklarlig som den första människans daning på denna jord.

4. Det äktenskapliga umgänget.

Under detta namn kan man ju förstå både själers och kroppars umgänge med hvarann. I det rätta äktenskapet är den inbördes hjälpen makarna emellan i lifvets strider hufvudsaken, medan det kroppsliga umgänget med smekningar, kyssar och den äktenskapliga omfamningen (parningen, samlaget) blir blott en så att säga naturlig följd af den inbördes sympatien och kärleken. När så sker, får den förnuftiga *människan* första rummet i äktenskapet och hennes sinnliga del (*djuret*) kommer i det andra.

Helt annat är förhållandet, när man och kvinna, vare sig inom eller utom äktenskapet, närma sig hvarann *blott* för parningens skull. Då har, så att säga, djuret hos människan fått *hela* makten. Dylikt umgänge plägar ju också kallas »kärlek», men det är ett stort missbruk af det ordet. Sådan kärlek finnes ock i skököhusen, men må vi icke neddraga detta ord, som vi också bruka rörande vårt förhållande till föräldrar, ja rörande vårt förhållande till det heliga, till Gud. Må vi hellre kalla det slags parning, som beror *blott* på den djuriska driften (brunsten), såsom den är, den sinnliga lustans tillfredsställelse. Det är icke skamligt att *hafva* denna lusta, ty naturen har gifvit oss den, men det är förödmjukande, ja förnedrande för oss att så *bero* af den, att densamma behärskar oss och leder oss till handlingar, som vi sedan ångra. Den som icke *före* äktenskapet lärt sig råda öfver sin lusta, blir *inom* äktenskapet äfven på ett inför maken (maken) förnedrande sätt beroende af densamma. Så väl man som kvinna bör därför anse sig kallad och upp-

fordrad att råda öfver driften. Detta kommer till godo äfven i äktenskapet.

Parningen (samlaget) har till syfte fortplantning. Endast då man vill ikläda sig denna följd, är det naturligt och rätt att gifva vika för lustan. På släktets fortplantning lägger tydligen skaparen stor vikt, såsom framgår af den förut lämnade skiltringen af könsorganernas byggnad. Därföre har parningen, hvilken — gjord i detta syfte — är uppfyllandet af naturens bud, blifvit uppmuntrad eller så att säga belönad med en hög grad af vällust. Då denna visserligen erfares äfven, när ingen befruktning sker, så ligger häri en stor frestelse för människan att missbruka sin frihet på detta område. Det är också få eller kanske ingen djurart, hvilken såsom människan har parningstid hela året om. För djuret är parningstiden inskränkt till vissa veckor på året. Troligen var det ursprungligen så äfven för människan, hvares drift ännu synes vara större höst och vår.

Här, såsom på så många andra områden, kan människan höja sig öfver djuren genom att göra sig oberoende af sin drift, eller ock förnedra sig under djuren genom att blifva träl under sin drift. — Dock får man icke gå så långt, att man säger, det hvarje parning, hvilken icke direkt afser fortplantning, är synd. Nej, liksom man kan äta och dricka utan synd, äfven om ingen tvingande hunger föranleder, så kan äfven inbördes kärlek leda till den intimaste kroppsliga förening mellan man och kvinna, som är möjlig, utan att fortplantning *direkt afses*. Och detta kan då ske utan fara för hälsa eller huslig lycka samt med godt samvete.

Men faran för omåttlighet ligger alltid nära till hands, och härigenom kan både lekamlig och andlig skada vållas. Därföre ligger det vikt uppå äfven för makar att icke på konstladt sätt ägga lidelsen hos hvarann. Och ännu mer kräfves naturligtvis för ogifta försiktighet i detta hänseende. Mången börjar med lek i oskyldigt syfte, men lockas där-

igenom, dit han (eller hon) icke ville komma. Vår tids människor äro icke starka att stå emot frestelser. Det är för öfrigt ej *alltid* mannen, som förför kvinnan, det *kan* äfven ske tvärtom. Det finnes kättjefulla kvinnor såväl inom lägre som högre klasser. En kysk man bör akta sig för sådana, liksom en kysk kvinna bör akta sig för en okysk man. Hvem man har för sig ses bäst af ögonens uttryck. I dem lyser oskuldens blick på helt annat sätt än begärelsens glöd. Inom äktenskapet ligger det lika stor eller större förpliktelse på maken än på kvinnan i detta hänseende, speciellt därför att missbruk af de äktenskapliga rättigheterna är i kroppsligt hänseende farligare för mannen än för kvinnan. Den förre är ju gifvande part, den senare mottagande. Erfarna läkare påstå, att omåttlig sinnlig njutning den *första tiden* af äktenskapet icke sällan nedbrutit mannens krafter. Huru mycket oftare skall detta då icke ske utom äktenskapet!

Omåttlig könsnjutning medför utmattning, nervsvaghet och öfverretlighet. Hyn blir blek, blicken matt, ögonen insjunkna med mörka ringar under desamma. Krafterna aftaga, i vekryggen och låren kännes domning, dragningar och smärtor. Vid högre grad af svaghet uppträda nervsmärtor, stirrande blick, darrande lemmar, svag rygg och släpande gång. Tankekraften försvagas, minnet förslöas, viljekraften slappas. Lynnet blir dystert och retligt, tungsinne och lifsleda infinna sig, hvilka kunna leda ända till själfmord. — Så te sig förhållandena för mannen.

Men äfven kvinnan undslipper ej alltid skadliga följder af omåttlig könsretning. Äfven hon försvagas till kropp och själ. Blodbrist, nervsvaghet, ombytligt lynne, krampanfall och hysteri blifva för henne följderna, vare sig med eller utan ett mera påtagligt underlifslidande. Katarr i könsorganernas slemhinna framkallar flytning. Svullnad i lifmodern medför plågsam månadsrening, ja äfven ofruksamhet. Den senare är ju vanlig följd hos de kvinnor, hvilka drifva otukt såsom ett yrke.

Äfven en möjligen blifvande afkomma kan — enligt vissa läkares mening — hafva skada af öfverdrifven könsnjutning. Barnen blifva nämligen blodfattiga och svaga. Detta kan ju äfven vara sannolikt såsom beroende på en svagare beskaffenhet hos den manliga säden, eftersom denna i dylika fall alstras i öfvermått. Ty då från ett körtelorgan afsöndringen genom konstlad retning stegras, så förändrar den afsöndrade vätskan sin beskaffenhet. Sålunda afsöndras vid magkatarr magsaften i ökad mängd, men den har i stället en sämre beskaffenhet. Kvantitet och kvalitet följas icke åt, utan de stå i omvänt förhållande till hvarann.

Frågan är nu, hvad som är *måttligt* och hvad som är *omåttligt* i afseende på äktenskapligt umgänge. Allmängiltiga regler kunna svårligen uppställas, ty hvad som är nog eller lagom för den ena är för mycket för den andra. Det beror på medfödd naturlig kraft, ålder, hälsotillstånd och temperament. I den kraftiga medelåldern, då mannen är 25—45 år och kvinnan 20—40 år, kunna öfverdrifter lättare uthärdas utan farliga följder, om hälsan annars är god och vederbörande personer icke äro af arbete öfveransträngda samt i öfrigt ha nog af detta jordiska goda till sitt lifsuppehälle. Vid knapp tillgång på mat och dryck eller på sömn och hvila, likasom då själen är nedtyngd genom arbete eller bekymmer, kräfves en större måttlighet på könslifvets område. Män, som hafva stillasittande arbete i kammararen, hafva vanligen större könsretlighet, än de som arbeta med sin kropp och i fria luften. Men det är för de förra mycket farligt, om de härigenom förledas att gifva lustan lösa tyglar; ty de hafva i själfva verket mindre krafter att stå ut därmed än grofarbetaren. Många ämbets- och tjänstemän samt andra kammarherrar (i ordets egentliga mening), hvilka sägas vara sjuka genom öfveransträngning, hafva ofta icke haft annan öfveransträngning än på könslifvets område. I allmänhet är stadsbefolkningen mera än landtbefolkningen frestad att förstöra sin

könskraft, samt fabriksarbetare mera än de, som arbeta på fria fältet. Då äkta makar bland allmogen ofta nöja sig med att en eller två gånger i månaden taga sina äktenskapliga rättigheter i anspråk, göra de i stadslifvets kvalm uppfostrade anspråk på det samma i hvarje vecka. Detta kan ju icke heller alltid sägas vara farligt eller skadligt. Dock »pröfve hvar och en sig själf, hvad honom sundt eller osundt är» och handle därefter, hellre än efter några på förhand uppgjorda regler. Olikheten mellan olika människor i afseende på såväl könsdrift som förmåga att stå ut är ofantlig. Allmänna regler kunna därför, såsom sagdt är, icke uppställas.

Då emellertid omåttlighetens följder äro farligare för mannen än för kvinnan, bör makan inom äktenskapet icke vara uppbyggande, utan fasthellre återhållande. Hon må lära sin man själfbehärskning. Sådant kommer henne själf till gagn, då hon under tider af svaghet, af reglering och af hafvandeskap vill undslippa mannens omfamning.

I detta sitt syfte att främja måttlighet och återhållsamhet bör makan vinnlägga sig om ett ärbart och kyskt skick och väsende. Hon bör undfly allt retande koketteri och allt själfsväldigt och ohöfviskt uppträdande med behagsjukt och sinnesretande blotande af sin kropp. Förvekligande smek och kärlekspunk må icke upptaga långa stunder i sänder. Förslappande lättja, omåttlighet i mat, *rusgifvande drycker*, lättsinniga böcker och tidningar må icke uppmuntras. En tysk författare säger med rätta: »Blygsamheten och finkänsligheten i det kroppsliga umgänget måste sträcka sig till alla både makans och makens ord och yttranden. Hon skall aldrig tåla en oädel benämning eller häntydning, ingen *onaturlig* begäran af maken, ingen *konstlad* sinnlig retning, intet *omedelbart* upprepanande af njutningen samt motsätta sig alla variationer däraf, hvilka genom nyhetens behag skulle öka vällusten. Hon skall med ett ord ur själfva akten, dess inledning, utförande och avslutning bannlysa allt det *låga och raffinerade*.»

Till sist ock några regler med direkt afseende på själfva könsumgänget. Såsom redan är antydt, vakte man sig för att låta omfamningen komma under vanans och vällustens välde. Man undvike därför också hvarje konstlad retelse för att öka den sinnliga vällusten. — Man undvike denna akt, då kroppen är onaturligt nedtyngd genom fråsseri, eller nerverna på ett onaturligt sätt uppretade genom spritdrycker; en kvinna, som låter en berusad man komma när sig, kan därigenom blifva moder till ett barn, som redan i afelsen är dömdt till att hamna på dårhuset! — Man undvike denna akt, då själen är upprörd genom häftiga sinnesrörelser, såsom vrede, hat, afund, bitterhet, ty äfven sådant kan medföra fara icke blott för en själf utan äfven för afkomman. — Man välje såsom tid för densamma nattens lugn, helst flera timmar efter den sist intagna måltiden. Man bruke därvid icke annat läge än det, som ligger i själfva namnet äktenskaplig »*omfamning*», då bröst lägges mot bröst.

Denna akt är af både hygieniska och ästetiska skäl förbjuden under den tid, då kvinnan har sin reglering.

En icke oviktig praktisk fråga är, huruvida makar böra sofva i samma bädd. Härtill svaras, att goda skäl finnas för den nu vanliga seden, att en hvar har sin egen säng eller åtminstone sin egen bädd i en gemensam säng. Tydligt är, att den ensamma bädden är den enda riktiga, då endera af makarna blir sjuk. Sjuklig utdunstning från den ena bör naturligtvis undvikas af den andra, men detta kan icke ske i dubbelsängen. Ihågkommas må äfven, att kvinnan en gång i hvarje månad (då hafvandeskaps- och digifningstider undantagas) är under några dagar i ett så godt som sjukligt tillstånd; vi mena tiden för månadsreningen. Men äfven under skenbar hälsa kan man icke veta, hvad verkan den enes utdunstningar kan hafva för den andra. Detta hvad den lekamliga hälsan angår. — Hvad särskildt den äktenskapliga sidan angår, är tydligt,

att måttlighet eller tidtals kanske nödig full återhållsamhet i äktenskapligt umgänge försvåras i gemensam bädd, som alltför lätt ger anledning och tillfälle till intim beröring.

Då inom vissa äktenskap man lifligt önskar sig barn, finnas däremot andra, där barnen, åtminstone när man kommer till det femte eller sjätte i ordningen, äro ganska ovälkomna. En fråga af stort intresse för mången är därför den, om parningstiden spelar någon roll för häfdandet. Härtill må svaras, att ehuru häfdande sker lättast genom parning kort före eller kort efter regleringen, så är dock ingen tid utesluten från *möjligheten* af häfdande.

En annan för mången viktig fråga är den, om det står i mänsklig makt att beräkna eller förutsäga, hvilket kön det aflade barnet skall få. Trots att nitiska arbeten nedlagts på utredandet af denna fråga, måste vi säga, att den är outredd.

En ytterligare fråga af stor betydelse är, om föräldrarna kunna öfva någon inverkan på det aflade barnets lifskraft, utseende och skönhet. Man måste svara, att de kunna detta, om icke direkt, så åtminstone indirekt. I samma mån som de själfva äro friska, lifskraftiga, sköna, af ädel hållning och gestalt, så öfverföra de dessa egenskaper äfven på barnen. I allmänhet synes moderns hälsa vara af större betydelse för afkomman än faderns, hvarföre man ser friska och starka barn i hem, där fadern är sjuklig och svag, om blott modern är frisk. Moderns förhållande under hafvandeskapet är också af den största betydelse, i det att hon under denna tid måste undvika öfveranstängning till kropp och själ. — Hvad angår barnens utseende, så finnas visserligen skäl för det antagandet, att detta utseende påverkas af de omgifningar eller de fantasibilder, som stå före modern under häfdandet och hafvandeskapet. Troligen af detta skäl voro forntidens greker och romare angelägna om att pryda sina sängkamar med sköna tafior och konstverk, hvarjämte de ock lade vikt vid, att makan skulle uppassas af vackra slafvinnor.

Ehuru intet absolut hinder finnes för, att en kvinna kan häfdas *första* gången hon har umgänge med en man, så är det vanliga förhållandet dock icke så. I regel blir först efter upprepadt umgänge parningen fullständig. Hos den obefläckade jungfrun är icke blott den mer eller mindre stängande hymen utan äfven själfva slidans trängsel i början ett hinder. Dess öfvervinnande medför smärta — en hjälp för kvinnan att stå emot förförare. Hindret öfvervinnnes emellertid i regel snart nog utan menliga följder för någondera parten, om behörig varsamhet iakttages. Ett våldsamt samlag kan däremot för kvinnan medföra verkliga skador, som väl sällan äro af allvarlig betydelse, men som bära vittne om mannens råhet eller — oförstånd. I det senare fallet kan ju kvinnan lätt nog själf ställa saken till rätta, ifall hon icke låter sig afhållas af öfverdrifven blygsamhet. Hon känner ju bäst själf, huru hon är skapad och hvar hennes delar svara mot mannens. — Stundom finnes hos kvinnan en sjukligt stegrad känslighet i slidans slemhinna, som orsakar verklig kramp i slidans slutmuskel vid hvarje än så försiktigt försök till samlag. Denna kramp (vaginism) kräfver läkarebehandling, och man må icke — såsom det vanligen sker — af obehörig blygsamhet uppskjuta att söka dylik, ty i så fall kunna både maken och maken genom denna åkomma lida icke blott plåga utan verklig skada.

Vanligen blir maken först efter ett par månaders äktenskap häfdad. Afelsen, denna märkvärdiga akt, som är lifvets högsta uppenbarelse, förnimmes någon gång af kvinnan genom en egendomlig, knappt beskrifbar känsla. Oftast har hon dock ingen klarhet därom, förrän fosterutvecklingen uppenbarar sig genom egendomliga förändringar uti hennes kropp. Det är alltså tydligt, att makar i regel, äfven om de icke vilja det, ofta hafva umgänge med hvarann, sedan kvinnan är häfdad. Naturens anordning är dock så vislig, att härigenom hos en frisk och normalt skapad kvinna ingen rubbning kan ske i den

skapelseakt, som i lifmodern redan börjat. Ty redan i hafvandeskapets begynnelse afstänges lifmodern från all vidare kommunikation med yttervärlden genom en slempropp i moderhalsen. Vid fall af tvilling- eller trillingbörd m. m. sker det flerfostriga häfdandet *samtidigt*, d. ä. vid en och samma parningsakt. Endast i de ytterst sällsynta fall, då kvinnan har en helt klufven eller tvårummig lifmoder, är nytt häfdande efter ett redan påbörjadt hafvandeskap möjligt.

Barnlösa äktenskap kunna hafva sin grund i sjuklighet hos kvinnan eller hos mannen. Svaghet eller blodbrist hos kvinnan kan göra, att äggen icke mogna. Katarr i lifmodern eller slidan (»flytning») kan göra det omöjligt för säden att fortlefva, till dess han hinner möta ägget. Svullnad, missbildning eller lägeändring af lifmodern kan hindra säden inkomma uti henne. Sjukdom i äggledarna kan hindra eller försvåra äggets gång till lifmodern, och slutligen kan sjukdom i äggstockarna hindra äggets normala utveckling. — En tysk läkare har dock vid noggrann undersökning af nära 100 barnlösa äktenskap funnit, att i en tredjedel af fallen skulden legat hos mannen, i det att dennes säd varit sjukligt förändrad. En sådan sjukligt försvagad säd kan finnas äfven hos en skenbarligen frisk man. Oftast beror den på en förutgången venerisk sjukdom.

Af det sagda följer tydligen, att ofruktsamhet inom äktenskapet kan ha många slags orsaker, hvilka ibland kunna utrönas af en läkare genom *noggrann* undersökning af bägge makarna, men ibland icke. Intet medel vare sig yttre eller inre finnes, som botar allt slags ofruktbarhet.

Såsom man nu i månget barnlöst äktenskap önskar sig barn, så önskar man sig i månget öfverbefolkadt hem att icke få flera barn. Här såsom allestädes är det än för litet och än för mycket på denna jorden. Det synes dock, som om det skulle vara lätt att få den sistnämnda önskan uppfylld, ty därtill behöfves ju blott att afhålla sig från äkten-skapligt fysiskt samlif. Men detta kräfver dock obe-

stridligen en viss grad af själfbehärskning hos bägge makarna, en själfbehärskning, som är desto svårare, ju mera de älska hvarandra, för så vidt de bägge äro lifskraftiga. För att tillstädja könsumgänge utan befruktning har därför af välvilliga människor uppfunnits s. k. »preventiva» (det är »förebyggande») medel. Saken är dock känd sedan urminnes tider, såsom ses af Onans synd, som skildras i 1 Mos. 38: 9, hvilket exempel gifvit upphof till namnet »onani», ehuru på anförda ställe egentligen skildras ett ännu alltför ofta brukadt preventivt medel — det ofullbordade samlaget. För öfrigt kan äfven vid fullständigt samlag befruktningen förekommas på två sätt, antingen genom hinder å kvinnans sida för sädens inkommande i lifmodern (genom stängande moder-ring, s. k. ocklusions-ring) eller hinder å mannens sida för sädens afflöde till kvinnan (genom s. k. kändäm, egentligen condom efter namnet på en fransk läkare).

I praktiken visar det sig dock, att både det ena och det andra medlet slår fel, så att öfverraskande missräkningar uppstå, beroende på det ofvan påpekade förhållandet, att det är nog, om blott en milliondels droppe säd kommer fram, dit den är afsedd att komma. För öfrigt vittnar erfarenheten, att dylika preventiva medel, då de fortvarande begagnas, icke äro oskyldiga. Allt onaturligt straffar sig själf enligt naturens egna lagar. Läkare i utlandet, (Tyskland, Frankrike, Amerika), som haft tillfälle att oftare studera följderna af dessa medel, hafva funnit, att de verka nervförstörande både för kvinnan och mannen. Hos kvinnan uppretas nerverna i könsorganerna, som hos henne hafva ett stort inflytande på hela organismen, utan att elden så att säga släckes genom naturens eget medel däremot. Ehuru vi icke här närmare förstå sambandet mellan orsak och verkan, synes det alls icke underligt, om nervösa krämpor härigenom skulle alstras hos kvinnorna. Sådana verkningar beskrifva äfven läkarne i Frankrike och Amerika.

Läkarne i Tyskland hafva däremot mera studerat verkningarna hos män, isynnerhet vid det första af de härofvän nämnda sätten och funnit verkan däraf vara nervsvaghet (s. k. nevrasteni), nervsmärtor, sömnlöshet, sädesflytning, oförmögenhet till befruktning (impotens) och melankoli. Genom den ofullkomliga lösningen af erektionen, säger en författare, PEIJER, uppkommer ett långvarigt retnings- och förslappningstillstånd i den del af urinröret, hvarest säden inmyunnar. Af retningen där följer sedan allmän nervsvaghet. En nervläkare i Berlin, prof. d:r E. A. EULENBURG, har sedan 9 år fäst sin uppmärksamhet på denna möjliga orsak till nervsvaghet hos män och funnit »en nästan förskräcklig mängd fall», där patienterna uppgifvit ofullständiga samlag såsom den enda antagliga orsaken till deras sjukdom. Denna läkare har äfven funnit kvinnorna af samma orsak angripna af nervlidande.

Säkrast är därför att följa naturens ordning äfven i detta hänseende och undvika allt könsumgånge, äfven inom äktenskapet, då man icke vill stå för de naturliga verkningarna däraf. Fall finnas dock, som äro svårlösta och ömmande, t. ex. då en hustru är så svag och sjuk eller missbildad (t. ex. genom trångt bäcken), att hon icke utan lifsfara kan föda barn, medan mannen icke kan eller vill pålägga sig försakelse i könsumgänget. I dylika fall kan *läkaren möjligen* — eftersom lagen icke af dylika skäl medger äktenskapsskillnad — vara berättigad att å hustrun anbringa det ofvannämnda bandaget, som hindrar befruktning. (Själff kan hon icke riktigt anlägga det). — Ett annat fall är, då en veneriskt nedsmittad man är gift eller kanske såsom smittad träder i brudstol, ty sådana genombedröfliga exempel saknas ingalunda i våra stora städer. Då måste naturligtvis samlag medföra först och främst stor risk för makan att blifva nedsmittad. Men icke nog därmed; äfven det barn, som möjligen kan aflas, riskerar att födas med förgiftadt blod, ifall mannens veneriska sjukdom är syfilis. Kan en dylik man

icke förmås att afhålla sig från sin hustru — hvilket uppenbarligen är hans både juridiska och moraliska plikt — så må han hellre begagna det ofvannämnda förbandet än göra andra olyckliga på samma gång som sig själf.

I sistnämnda fall medgifva dock våra lagar (Giftermålsbalken kap. 4 § 2 och kap. 13 § 8) äktenskapsskillnad, men för den offentliga skammens skull förekomma nästan aldrig mål af dylik beskaffenhet, synnerligen som endast målsäganden, d. ä. den förorättade maken, kan väcka åtalet.

* * *

Användningen af s. k. preventiva medel är icke enligt *borgerlig* lag straffbart. Så är däremot fallet med ett annat sätt, medelst hvilket ogifta kvinnor söka befria sig från följderna af häfdande, vi mena *fosterfördrifning*. Med skäl dömes detta brott af samhället såsom ett slags mord, för hvilket är urbota straff; ty det späda fostrets lif är ett lif, likaväl som det mera utvecklade lifvet. Fosterfördrifning är emellertid en ingalunda sällsynt sak i våra större samhällen, och som kanske blott undantagsvis upptäcket. Dock ökas alltfort sådana dödsfall af kvinnor, hvilka med sannolikhet kunna tillskrifvas försök med fosterfördrifning. Ty detta ingrepp i naturens ordning, dessa med konst framkallade missfall äro *alltid* farliga för kvinnans eget lif. Ofta nog dö kvinnorna med sitt foster ännu i moderlifvet. Särdeles sker detta lätt, om till medel begagnas några invärtes medel. Läkare kunna i vissa, ehuru högst sällsynta fall (t. ex. då genom hafvandeskapet kvinnans lif sättes på spel, såsom kan ske genom ostillbara kräkningar) vara berättigade att framkalla missfall, men de göra aldrig då detta med invärtes medicin utan genom kirurgisk åtgärd, som emellertid kräfver den största försiktighet. Mången tänker kanske, att då missfall (d. ä. fostrets afgang under de 4 första månaderna) ofta sker frivilligt, så kan ett konstgjordt missfall icke

vara farligt eller ens orätt. Men detta är ett alldeles felaktigt resonnemang. Ty vid de frivilliga missfallen äro i regel fostren förut i moderlifvet döda och deras utstötning är då en naturlig och nödvändig sak. Vid fosterfördrifning dödas däremot ett lefvande foster, och vådan däraf är vida, vida större. Om alla de, som försöka sig på denna farliga och brottsliga sak, besinnade sin egen våda, skulle troligen många dylika försök uteblifva.

Påpekas må vidare, att de, som äro behjälpliga i dylika tilltag, äfven dömas till urbota straff. Mången barnmorska har på senare tid sålunda fläckat sitt namn och yrke till sorg för sina aktningsvärda medsystrar. Naturligtvis förlorar en sådan barnmorska sina yrkesrättigheter, när brottet upptäckes. Samma straff drabbar en läkare, om han i brottslig afsikt lämnar sig med sin konst till nämnda syftes främjande. I vårt land har ännu ingen sådan skam drabbat en legitimerad läkare, men nog har sådant förekommit i andra länder.

4. Månadsreningen (regleringen).

Kvinnans s. k. månadsrening eller reglering (menstruation) spelar för henne både i ogift och gift tillstånd en så viktig roll, att vi anse oss böra härom säga några ord. Detta så mycket mera, som saken till sin betydelse mycket missförstås. Detta anger redan namnet, ty vid månadsreningen är icke fråga om något orent, som skall bort, utan det är fråga om en normal lifsförrättning, ehuru denna är förenad med en lindrig blödning. Föreställningen om en rening — hvilken tanke spåras ända till uråldrig tid, se t. ex. 3 Mos. 15: 19—30 — har orsakat, att kvinnan likasom blyges för denna lifsprocess såsom något skamligt, hvarföre dock inga verkliga skäl finnas.

Regleringen finnes ej hos barnet, utan börjar hos flickan vid 12 à 18 år sålder. Den är ett bevis på börjande könsmognad, men kommer vanligen, innan kroppen är fullbildad, så att, om flickan då än *kan* häf-

das, är likväl en förlossning för henne icke utan sina faror. Ja, erfarenheten visar, att flickan kan häfdas, innan ännu någon reglering alls visat sig. Bland tidiga fall af häfdande äro märkliga två, som meddelades på 1820-talet af professor D'DUTREPONT i Würzburg. Det ena gällde en 9-årig flicka, som häfdats af en 13-årig gosse. Nioåringen blef sjuk och efter stora plågor afgick ett foster af 12—14 veckors ålder. Flickan kom sig aldrig, fick under hård behandling lungsot, hvaraf hon 13 månader därefter afled. — Den andra, en 13-årig flicka, gick i sitt hafvandeskap till den 7:de månaden, då hon födde ett lefvande barn af 1 kilos vikt, som dock efter 24 timmar afled. Den unga modern blef aldrig frisk och dog 12 år därefter; äfven af lungsot. På barnbördshuset i Prag födde 1869 en 13-årig czechisk kvinna ett fullgånget barn, som vägde 2,079 gm. Den unga modern var häfdad af sin morfar; hon var starkt utvecklad och lämnade anstalten tämligen frisk. — Prof. KUSSMAUL iakttog för några år sedan hafvandeskap hos en negerflicka $7\frac{1}{2}$ år gammal. Bland 65 indian-skor fann ROBERTSON, att första barnsängen inträffade för 1 vid 10, för 4 vid 11, för 11 vid 12, för 11 vid 13, för 18 vid 14, för 12 vid 15, för 7 vid 16 och 1 vid 17 års ålder. — I vårt land antecknades år 1891 en 12-årig moder, dotter till bonde i Börstils socken af Upsala län. Hon nedkom med en lefvande gosse, som vägde $3\frac{1}{2}$ kilo.

Regleringen yttrar sig genom en afsöndring af blod från lifmodern, som fortgår i medeltal 4 à 5 dagar, men äfven kan inskränka sig till 2 eller utsträcka sig till 8 dagar. Den blodmängd, som afsöndras, uppgår i normala fall icke till mer än 250 gm (d. v. s. 15 matskedar). Den kommer till den största delen från den slemhinna, som bekläder lifmoderns insida. En liten mängd kan också komma från äggstocken, där blödning uppstår, då en äggsäck brister för utsläppande af ett ägg genom äggledaren till lifmodern. Denna bristning inträffar enligt regel vid regleringstiden, men kan också inträffa däremellan.

Genom rön på djur har man upptäckt, att hvarje månad hos kvinnan ett ägg mognar och lämnar äggstocken för att blifva tillgängligt för befruktning. Förut trodde man, att detta endast skedde *efter* en befruktning. Då man nu fann, att detta skedde månatligen, trodde man, att det *alltid* skedde vid regleringstid. Senare erfarenheter bevisa dock, att det kan ske äfven däremellan. Emellertid kan ägget kvarstanna i lifmodern ett par veckor med bibehållen lifskraft.

Regleringen är sålunda icke annat än en stark blodströmning till hela könsapparaten. Den har till syfte att främja ett äggs mognad, men också att på samma gång förbereda lifmodern till att mottaga och härbergera detta ägg, försåvidt en befruktning af det samma skall komma till stånd. För att ägget skall kunna fästas i lifmodern, bör dennas slemhinna blifva lös, uppluckrad, saftig, mullig — om vi så få säga. Men just en sådan förändring sker i denna slemhinna under veckan närmast före regleringen. Lifmoderns väggar få en större blodfyllnad; kommer nu ägget såsom befruktadt till denna uppluckrade slemhinna, så gror det likasom fast däri. Hvarje in- och utgång till lifmoderhålan afstänges nu genom den förtjockade slemhinnan, och någon blödning uppstår då normalt *icke* under hela den tid, som äggets utveckling pågår. — Blir däremot ägget icke befruktadt, så är den skedda förberedelsen af slemhinnan förfelad. Ägget passerar förbi densamma och slemhinnan återgår till sin förra beskaffenhet, hvilket sker under *blödning*. Denna har sålunda till syfte att borttaga den tillfälliga svullnaden i slemhinnan och aflämnar ur kroppen det näringsmaterial, hvilket likasom i förråd samlat sig för det tillämnade fostrets näring.

På grund af den stora betydelse, som könslifvet äger för hela kvinnans organism, kan man vänta, att här skildrade förändringar i lifmodern skola *mer eller mindre* göra sig märkbara äfven i öfrigt. Så är ock ofta fallet. Bröstkörtlarna, som hafva ett visst

samband med lifmodern, blifva fylligare, fastare, icke sällan ömma, ja, afsöndra stundom en ringa mängd mjölkliknande vätska. Tungan blir belagd, andedräkten ofta obehaglig; aptiten minskas; under bröstet kännes spänning och värk; hjärtklappning, ängslan, svett-attacker, mattighet låta förnimma sig; hufvudet blir tungt, ej sällan värkande; nerverna blifva känsliga, lynnet ömtåligt. I underlifvet förnimmas obehag. I bästa fall kännas dessa blott såsom en dragning i bägge sidor med tryckning öfver korsryggen; i svårare fall stråla smärtor från länderna och korset ut mot underlifvet och låren; i de svåraste fallen få smärtorna en skärande, kolikartad natur, hvilket beror på kramp i lifmodern.

Hos *fullt* friska kvinnor göra sig de nämnda symptomen af regleringen föga gällande, så att de alls icke känna sig sjuka eller störas i sina arbeten. Hos svaga eller på något sätt sjukliga kvinnor kunna däremot krämporna stegras till en sådan höjd, att regleringstiden blir en svår plågotid, under hvilken de med svårighet kunna hålla sig på benen. De nämnda olägenheterna behöfva dock icke ha sin grund i vare sig allmän sjukdom eller något underlifslidande; nej, de kunna bero blott därpå, att kvinnan gjort eller gör sig skyldig till oförstånd och vanvård rörande sin kropp under regleringstiden. Det är okunnigheten härom, som orsakar så många onödiga lidanden för kvinnokönet.

Vi vilja därför härom säga något.

Då lifmodern och könsdelarna under regleringen äro i ett tillstånd af blodfyllnad (kongestion) och därpå beroende retlighet, så är det tydligt, att de under denna tid behöfva i viss mån skyddas för alla skadliga inverkningsar. Om än dessa organer icke kunna kallas sjuka, så äro de dock otvifvelaktigt då ömtåligare än annars; ja, hela kvinnans kropp är under denna tid ömtåligare än vanligt. Denna ömtålighet är störst vid regleringens första framträdande, innan kroppen ännu hunnit vänja sig vid densamma.

Försiktighetsmått krävas dock af såväl yngre som äldre under regleringstiden. De böra afse *be-
klädnad, sysselsättning, kroppsöfvelser, sällskaplif, mat
och dryck.*

Kvinnodräkten är ofta mycket olämplig. Hvad angår speciellt könsorganen, är det två fel, som måste tagas hänsyn till. Det ena är bristen på tillräckligt varm beklädnad för underlifvet. Det andra är den onödiga tyngd och det tryck, som dock lägges på underlifvet.

De löst kring lifvet hängande kjolarna gifva icke alltid den värme, som behöfves; vinden har alltför lätt att spela upp under dem. Denna olägenhet bör afhjälpas genom kalsonger. Underlifvet är ömtåligt för afkylning, hvilket bevisas bland annat af de ofta genom förkylning uppkomna diarréerna. Könsdelarna äro också ömtåliga för afkylning, hvilket synes af den så vanliga »flytningen» som beror på katarer i slidans och lifmoderns slemhinnor. Kvinnan behöfver därför åtsittande och slutna kalsonger. Brukar hon annars icke sådana, så må hon *åtmänstone* kort före och under regleringen tillgripa dem. Detta är lika viktigt som att genom ullstrumpor hålla sig varm om fötterna. Den vantron är allmän att, om man blott håller sig varm om fötterna, så kan man för öfrigt få frysa huru mycket som helst. Men detta är ett stort misstag. Under sin reglering bör därjämte kvinnan för värmens och snygghetens skull anlägga en »månadsbinda» eller s. k. »stoppduk». Enklast är att begagna fyrkantiga lappar, 35 centim. å hvarje sida, af groft linne (i nödfall bomull), hvilka i två motstående hörn hafva vidsydda öglor af band. Duken sammanvikes från de två andra hörnen och fasthållles genom ett band kring lifvet, som trädes in genom de nämnda öglorna.

Tyngande och tryckande kjolar kunna delvis ersättas med en kring magen åtsittande flanellgördel, som kan spara åt kroppen lika mycket värme, som ett par kjolar, medan den väger en tiondedel så mycket.

Det andra, som behöfde särskildt afses under regleringstiden, var *arbetet och sysselsättningen*. Krafterna böra så långt möjligt äro sparade, vare sig det gäller kropps- eller själsansträngningar. Allmänt för-glömmas eller förbises detta, och många underlifs-lidanden alstras däraf. All möjlig sannolikhet är, att de så vanliga »lifmoderfallen» vanligen bero på oför-siktighet under regleringen, för så vidt de icke äro alstrade af vårdslöshet efter barnsäng. Vid hvarje längre gående, vid hopp och språng, men framförallt vid lyftningar och bärandet af tunga bördor ansträn-ges bukväggen, hvarvid äfven lifmodern utsättes för tryck eller stötar. Är denna då genom blodfyllnad tyngre än vanligt, så ligger sannolikheten nära, att en ändring i dess läge kan komma till stånd. Hvarje erfaren läkare har träffat sådana patienter. Hvarje moder och husmoder bör därför lägga väl märke till detta, icke blott för sin egen del, utan ock för sina vuxna döttrars och sina — tjänarinnors del.

Af det sagda är klart, att sådana *kroppsöfningar*, hvilka måste räknas till idrott, såsom skridskoåkning, skidloppning, ridning, velociped-åkning, rodd, täflings-lekar m. m. dyl., helst icke alls böra brukas under perioden; eller åtminstone bör sådant ske med största varsamhet.

Hvad *sällskapslif* angår, så må man undvika tröttande sällskaper, där man anstränger sig för att synas glad och intresserad. Drager sällskapandet långt ut på natten, eller är det förenadt med längre färder till lands eller vatten, så är det än värre. — Deltagandet i baler under regleringen är så godt som vanvett, men är det oaktadt ganska vanligt. Faran är desto större, om dansen sker i olämplig dräkt, i het och kvaf luft, i passionerad sinnesstämning och under samtidigt bruk af hettande drycker (kaffe, té, spirituosa).

Hvad angår mat och dryck, så behöfver en kvinna, som är frisk och har god matsmältning, icke göra egentlig skillnad uti sin diet under sin period. Emellertid lär erfarenheten, att magens organer då

äro mera känsliga än vanligt. Därföre är det klokt att undvika hårdsmält och väderbildande mat, såsom rå frukt, ärter, kål och fet föda. Alla spritdrycker måste afrådas.

Att samlag är farligt för kvinnan under hennes period lärer henne själfva instinkten; erfarenheten bekräftar också detsamma.

De nu här framställda anspråken rörande regleringens hygien förefalla kanske öfverdrifna. Mången skall säga: »icke har jag varit så noga, och det har ändå gått bra». — Ja, mången står ut med mycket våld på naturen; men många äro de, som icke stå ut därmed utan fördärfva sig. Det värsta är, att risken gäller ej blott ett insjuknande för en gång, utan ett månatligt insjuknande under en längre tid, kanske åratals. De, som få smaka på sådant, som några dagar hvarje månad känna sig oförmögna till allt arbete, som då vrida sig på sitt läger i svåra plågor, de veta då att beklaga sin okunnighet. Allt för många kvinnor äro mer eller mindre invalider genom ett abnormt förlopp hos regleringen.

5. De veneriska sjukdomarna.

Under detta namn förstås flera slags sjukdomar, hvilka i regel spridas genom könsumgänge (dyrkan af Venus). Vi sade »i regel», ty icke sällan sprides en del af dem äfven på annat sätt, synnerligen de former som förgifta själfva blodet. Man skiljer nämligen mellan dem, som äro blott *lokala*, d. v. s. icke besmitta blodet, och dem som äro *konstitutionella*, d. v. s. spridas genom blodet till hela kroppen (hela konstitutionen). Till de förra höra den veneriska katarren eller dröppeln samt det enkla veneriska såret (den enkla schankern); till de senare höra det förgiftande veneriska såret (den hårda schankern) och alla de olika formerna af syfilis. Vi vilja nu i korthet beskrifva dessa olika slag och huru de sprida sig.

Under namnet *venerisk katarr (dröppel)* förstår man en flytning af mer eller mindre tjockt gult, grått eller gulgrönt var från urin- eller könsvägarnas slemhinna. Detta var skiljer sig dock från annat till utseendet liknande var därigenom, att det innehåller ett särskildt slag af bakterier. Dessa, hvilka se ut såsom korn, liggande 2 och 2 invid hvarandra (s. k. dubbelkokker), äro särdeles lifskraftiga, på grund hvaraf denna katarr lätt öfverföres från en person till en annan vid samlag, ja äfven på annat sätt från en slemhinna till en annan.

Hos mannen håller sig katarren till urinröret. Ett till fyra dygn efter smittan kännes i detsamma klåda, stickning, sveda och brännande känsla vid urinkastningen. Urinröret blir ömmande äfven för tryck, först i sin främre del och sedan ofta i hela sin utsträckning. Lemmen och ofta äfven förhuden svullna. Ett i början klart, sedan grumligt, varliknande slem framkommer ur röret. Lemmen blir retlig, så att resning å densamma lätt uppträder; synnerligen nattetid blir detta särdeles plågsamt och hindrar sömnen, så att patienten har god tid besinna sanningen af orden: »synden straffar sig själf», ty i regel få ju männen sin dröppel af liderliga kvinnor. I svårare fall kan sjukdomen medföra en lindrig feber. I gynnsamma fall stannar katarren i främre delen af urinröret; i svårare går den öfver hela rörets längd och kan sträcka sig äfven till urinblåsan, ja medföra svullnad äfven i blåskörteln och testiklarna. Stundom slår sig sjukdomen på ett hemlighetsfullt sätt äfven på ledgångar, särdeles knälederna; detta kallas *dröppelreumatism*.

Dröppeln *kan* stundom af sig själf hos mannen efter några veckor öfvergå till hälsa. Men vanligen drager han utan behandling ut på tiden; ja, den kan räcka både månader och år samt under hela tiden förblifva i smittande kraft. I så fall medför den icke sällan försvagad sädesbildning, medan dock säden på grund af slapphet i sädesblåsorna afgår alltför lätt. — En annan följd af den långsamma

(kroniska) dröppeln är förträngning i urinröret (struktur), hvarigenom urinkastningen synnerligen försvåras. Sådana förträngningar kräfva långvarig behandling och äro icke sällan obotliga, så att för hela lifvet patienten tidt och ofta får svårt att kasta sitt vatten.

Hos kvinnan uppträder dröppeln först vid ingången till slidan, men därifrån kan den sedan sprida sig både till urinröret och blåsan å ena sidan samt slidan och lifmodern å andra sidan. Äfven hos kvinnan medför sjukdomen i början mycken sveda, hetta och ömhet i slemhinnorna, ehuru urinkastningen icke hos henne blir så besvärlig som hos männen. Ett tjockt, gräddlikt, gröngult var afsöndras från den sjuka slemhinnan. Ifall katarren stannar i slidan och lifmoderhalsen, medför den efter en tids förlopp icke så stora besvärligheter, på grund hvaraf den också ofta vanvårdas och icke kommer under läkarebehandling. En sådan kvinna kan dock under lång tid smitta ned män, som med henne hafva samlag. Men en stor fara hotar också henne själf, nämligen att katarren från lifmodern sprider sig in i ägglidarna. Där orsakar densamma då inflammation med förtjockning af väggarna och ägglidarnas sammanväxning med kringliggande delar. På så sätt får kvinnan ett »underlifslidande», som räcker för hela lifvet och icke kan säkert botas annat än genom en operation, då buken måste öppnas och äggstockar med ägglidare borttagas. — Så allvarliga följder kan den vanligen missaktade dröppeln medföra äfven för kvinnan, då den icke i tid kommer under en verkksam behandling.

Af denna korta redogörelse är tydligt, att den veneriska katarren ingalunda är en sjukdom, som man får ringakta eller skratta åt, ehuru så ofta sker. Och män, som haft denna sjukdom, ha alls icke rätt att gifta sig, förrän läkare kan säkert förklara, att de äro åtminstone så pass friska, att de icke kunna smitta ned sin hustru. Men vi hålla före, att sådan förklaring äfven vid god behandling icke kan ges förrän efter *minst* ett halft års tid.

Dröppeln kan ock understundom uppstå i födslo-
delarna på oskyldigt sätt, t. ex. därigenom att en
frisk kvinna till insprutningar i födseln begagnar
en spruta, som förut begagnats till samma ändamål
af en dröppelsmittad kvinna. Ett dylikt fall har
iakttagits i Stockholm, då en aktningsvärd fru med
sina bägge vuxna flickor fick dröppel, emedan en
tjänarinna, som hade sjukdomen, frun ovetande be-
gagnade fruns spruta. Dylika exempel mana till
stor varsamhet i begagnandet af andras tillhörigheter.

Nu återstår att tala om en annan fara af dröp-
pelsjukdomen, nämligen att den kan öfverföras till
ett från könsdelarna aflägsset organ, i det att den
kan framkalla den högst farliga *veneriska katarren i
ögonen*. Om nämligen dröppelsmitta inkommer i
ögonen, uppstår där en särdeles elakartad inflam-
mation, som lätt förstör ögat och medför obotlig blind-
het. En smittad person kan med sina fingrar eller
sin handduk genom ovarsamhet sålunda smitta ögonen
både hos sig själf och andra. Läkare ha stundom
fått sådan ögonsmitta. Men ännu oftare händer det,
att barn vid själfva födelsen få sådan smitta från
sin sjuka moder. De flesta barn, som kallas »blind-
födde», äro sådana, hvilka hade fullt friska ögon vid
födelsen, men under de första lefnadsveckorna för-
lorade dem och sålunda straffades för föräldrarnas
missgärning. För att förekomma dylik olycka måste
en barnaföderska med dröppel väl rensköljas i slidan
före förlossningen med 3 % karbollösning, hvarjämte
i det nyfödda barnets ögon skall af barnmorskan
eller läkare indrypas 1 à 2 droppar af en 2 % lapis-
lösning.

Dröppelväret kan vid brist på renlighet orsaka
genom sin retning på huden kring födseln eller stol-
myningen utslag af ett slags vårtliknande spetsiga
taggar, som kallas för *veneriska vårtor* eller *fikonvårtor*,
enär de i större mängd hopade kunna likna ett
fikon. De bilda i början små, men talrika knottor,
som gifva huden ett kornigt utseende. Under sitt
vidare förlopp kunna de växa än mera efter hudens

yta, bildande mera platta vårtor, än mera i höjden med spetsiga, enkla eller förgrenade utväxter, som slutligen bilda små svulster, närmast liknande hallon eller blomkål. Dessa vårtor (af läkarne kallade 'petsiga kondylomer) äro en rent lokal åkomma, som icke smittar.

Det enkla veneriska såret eller *mjuk schanker* är ett annat slags sjukdom, som beror på ett annat smittämne än droppeln. Såsom namnet säger, är åkomman ett sår, som uppstår genom inympning på ett hudlöst ställe af var från ett annat liknande sår. Efter några timmar synes på det ympade stället en röd fläck, som under första dygnet blir en blenima, hvilken fortfar att vidga sig till storleken af en ärta. Snart faller toppen af, och då har man såret, som igenkännes på skarpa kanter, oren, »fläskig» botten och varafsöndring. Vanligen utvidgar sig såret och blir djupare med undergräfdade kanter; form och utseende äro olika allt efter olika plats och art. Stundom kan såret visa sig mera elakartadt och breda starkt ut sig åt ena eller andra sidan. Ja, det kan framkalla flera små sår i sin omgifning.

Hos mannen sätter sig såret vanligen på ållonet, helst på dess undre sida vid förhudsbandet. Genom förhudens svullnad kan densamma, om den är dragen bakom ållonet, medföra insnörning och svullnad af det senare, s. k. *spansk krage*. När förhuden betäcker ållonet, uppstår i stället genom svullnaden svårighet att draga den tillbaka och komma åt sären, *förhudsträngsel* (*fimosis*).

Icke sällan framkallar såret genom sitt gift äfven en ömmande svullnad i de lymfkörtlar, hvilka sitta i ljumskvecket, s. k. *buboner*. Dessa körtlar öfvergå då gärna till varbildning, öppna sig, om de ej öppnas, och visa i sig en stygg varhåla.

Hos kvinnan sätter sig det veneriska såret vanligen baktill i slidans ingång, men det kan hafva sin plats hvar som helst i slidan. Det orsakar för kvinnan så obetydliga plågor och olägenheter, att hon stundom icke ens vet om sitt onda, hvilket

naturligtvis gör, att hon desto mera kan sprida ut det, ifall hon lefver liderligt.

Det veneriska såret behöfver dock icke nödvändigt hafva sin plats i könsdelarna. Det kan inympas å hvilken slemhinna som helst, ja i ytterhuden, om denna är skadad eller skadas, så att giftet tränger in. Å läpparna eller i munnen är åkomman icke så utomordentligt sällsynt. Sådana sår kunna då aflämnas smittämnet till skedar, knifvar, gafflar, glas, cigarrer m. m., som föras i munnen, och dy-medelst nedsmitta andra, som oförsiktigt taga samma saker i sin mun.

Om dessa sår lämnas åt sig själfva, kunna de visserligen efter en tid läkas utan att göra större skada. Sådant sker dock sällan hos män; vanligen läkas de blott långsamt och oftast efter att hafva gjort stora olägenheter. Vid lämplig behandling med frätande medel under de allra första dagarna kan däremot sårets utveckling alldeles afbrytas, och dess farliga följder förekommas. På sista tiden är upptäckt, att smittämnet i dessa sår icke tål hög värme, utan kan dödas till och med vid 42 å 45° C. Dessa sår kunna därför botas med hetta, t. ex. genom å dem placerade kautschukslangar, hvori 45° varmt vatten under en eller ett par dagar cirkulerar.

De nu skildrade formerna af venerisk smitta äro — trots alla sina svårigheter — dock jämförelsevis af lindrig art i jämförelse med det, som nu återstår att tala om, nämligen *den syfilitiska smittan*. De förutnämnda sjukdomarna ingå icke i hela blodmassan utan förblifva mera lokala. De kunna ej heller genom aflelsen öfverföras på afkomman. Syfilis är däremot en blodförgiftning, som genomtränger hela organismen, ja öfvergår på säden och ägget, så att sjukdomen ärfves såväl af fadern som modern.

Den s. k. *hårda schankern* eller det syfilitiska såret är vanligen det första tecknet på, att kroppen är angripen af denna farliga sjukdom, som dock kommer särdeles lömskt. Den medför nämligen inga

synnerliga plågor i sin början och ofta föga äfven i sin fortsättning, ehuru den genomsyrar och fräter på hela organismen. Och detta sker, redan innan sjukdomen bryter ut. Ty först två eller tre veckor efter sedan giftet kommit in i kroppen, uppstår på stället för inympningen den ofvannämnda hårda schankern. Den är icke heller något vanligt sår, utan kännes i början såsom en brosklik förhårdnad i huden. Omkring en vecka senare börjar denna att på sin yta vätska sig och öfvergå till ett sår, som vanligen ej är djupt, men som vid orenlighet eller dålig konstitution kan medföra större förstörelse. Efter fem å sex veckor börjar såret att läka sig; det täckes snart med en ny hud, men förhårdnaden inunder detsamma står vanligen kvar 3, 4 eller flera månader.

Men långt förut har ett annat säkrare tecken på syfilis visat sig, nämligen körtelsvullnader i närheten af såret. Sitter detta senare å könsorganerna, så visa sig de svullna körtlarna (*bubonerna*) i ljumskvecket. De skilja sig från de förut omtalade vid den mjuka schankern däri genom, att de icke äro ömma och aldrig öfvergå till varbildning. De uppstå vanligen redan under den första veckan, då den hårda schankern märkes, och äro särdeles envisa, enär de ofta kvarstå både månader och år, äfven om sjukdomen behandlas efter alla konstens regler.

Detta är *det första skedet* af syfilis-sjukdomen.

Men det åtföljes, huru än sjukdomen behandlas, af *ett andra skede*, hvarunder sjukdomens konstitutionella beskaffenhet tydligt framträder. Utbrott sker nämligen nu på olika sätt, på olika ställen af kroppen från huden eller slemhuden. Dessa utbrott komma vanligen 7 å 8 veckor efter sjukdomens begynnelse. Det första är ett *hudutslag* under form af små, röda, spridda fläckar på bålen. De föregås ofta af en obetydlig feber med mattighet, hufvudvärk, smärtor här eller där samt lindriga anfall af svettning. Men ofta äro dessa allmänna symptomer så obetydliga, att patienten alls icke känner sig sjuk;

och om han då icke ser på sin kropp, kan hela utslaget alldeles undgå hans uppmärksamhet, ty det är icke förenadt hvarken med värk, sveda eller klåda. Ibland uppstå i stället för fläckar knottor eller blåsor.

Ja, detta hudutslag, som aldrig visar sig i ansiktet och sällan å lemmarna, kan äfven ersättas med *syfilitiska vårtor* (platta kondylomer). Dessa äro platta, spridda, små upphöjningar, som bryta fram kring stolmynningen eller könsdelarna (se fig. 6). De äro hamprö- till ärtstora, röda eller rödbruna

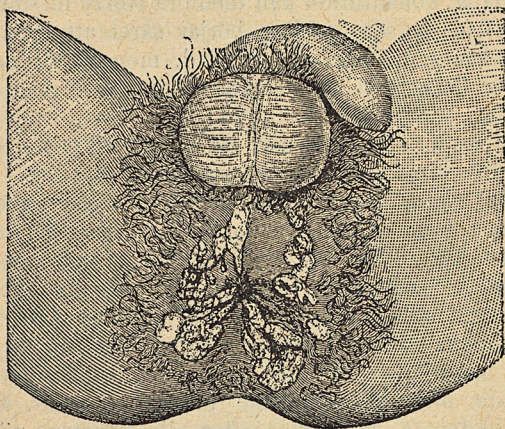


Fig. 6. Stolmynningen omgifven af platta veneriska vårtor.

med vätskande yta. De kunna, då ingen behandling mellankommer, kvarstå lång tid. Det af dem afsöndrade varet kan öfverföra syfilis-smittan på andra. Sådant kan ske endast genom gemensam bädd utan könsungä. Alltså kunna både stora och små af bägge könen nedsmittas i en familj. Dylikt händer ibland i allmogens eller i fattiga hem, där man är trångbodd och flera ligga tillsammans.

I detta det andra skedet af syfilis-sjukdomen kan densamma uppenbara sig äfven genom många andra former af *hudutslag*, hvilka här må blott i

korthet omnämnas. De kunna visa sig under form af finnar, blåsor, knölar, fjällbildande utslag, hvita fläckar, svarta skorpor m. m. — *Håret* affaller ofta, ehuru det sedan växer igen. Ja, äfven *naglarna* kunna angripas, så att de förtvina och falla af. — Samtidigt med dessa mer eller mindre betydande företeelser från huden visar sig oftast svalget angripet. Först synes å mjuka gomen, tungspen och mandlarna en liflig rodnad och lindrig svullnad. Sedermera uppstå blåsor eller upphöjningar, som

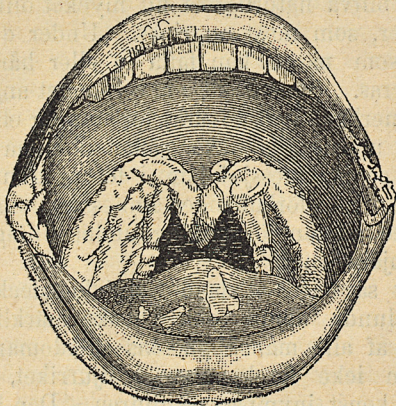


Fig. 7. Mun och svalg med utbredda syfilitiska sår kring tungspen och mjuka gomen, på tungan samt i mungiporna.

sönderfalla och bilda sår af större eller mindre utbredning. Såren kunna äfven sätta sig på tungan eller i munvinklarna (se *fig. 7*). Med dylika sår kan äfven *luftstrupen* angripas; sätta de sig där på ljudbanden, så blir rösten hes eller rosslig. — Ett annat dyrbart organ kan äfven angripas, nämligen *ögat*. Vanligen är det regnbågehinna (iris) som blir säte för en envis inflammation, hvaraf synens bestånd kan äfventyras.

Med högst växlande symptom af mer eller mindre svår beskaffenhet uppträder således syfilis under

detta andra skede, som kan räcka två år eller mera. Under hela denna tid är sjukdomen smittosam. Därefter kan sjukdomen utlockna vare sig med eller utan behandling. — Icke sällan framträder den dock efter flera år med ett *tredje skede*, hvarunder den väl icke smittar, men då den likväl ingalunda är mindre utan snarare mera farlig för den, som blifvit nog olycklig att få den, än den varit förut. Nu angriper den nämligen körtel-, ben-, muskel- och nervsystemen, som mer eller mindre förödas, och i hvilka bilda sig större eller mindre svulster. Verkingarna blifva naturligtvis nu mycket olika alltefter de organer, som mest angripas. Under detta skede är det, som näsan kan falla in eller hårda gomen genomborras. Genom att nervsystemet angripes kan värk (synnerligen hufvudvärk), förlamning eller sinnessjukdom uppstå; ja icke sällan komma både förlamning och sinnessjukdom i förening under form af den s. k. »förlamande sinnessjukdomen», som slutar med allmän förlamning under tilltagande slöhet och hjälplöshet.

Med särdeles växlande sjukdomstecken framträder sålunda denna den kanske märkligaste och farligaste af alla mänsklighetens sjukdomar; en sjukdom, som icke förekommer i djurriket, ja ej ens kan med konst inympas på djuren. Den är sålunda tydligen ett gissel öfver mänskligheten till straff för dess missbruk af könsungänget, till straff för liderligheten. Den härjar äfven mest bland de i sedligt hänseende mest förfallna folken, de må kallas kristna eller hedningar. Vidsträcktaste spridningen har den i de stora s. k. världsstäderna. Otaliga människors arbetskraft minskas genom den och mångens lif förkortas.

Allra sorgligast framträder dess förbannelse därigenom, att den öfvergår äfven på afkomman. Såsom arf öfverföres syfilis lättast i sitt andra skede. Är sjukdomen mera färsk eller svårartad, så dör fostret i moderlifvet; missfall inträder. I lindrigare fall födes ett lefvande foster, som dock snart angripes

af hudutslag och ofta under afmagring går en tidig död till mötes. Växer barnet upp, så kan det komma att lida af diverse svaghetssjukdomar eller angripas i körtel- och bensystemen. Härvid må äfven påpekas, att ett spädt barn med syfilis i regel smittar ned sin amma, om denna är någon annan än modern, samt tvärtom. Ett syfilitiskt barn får därför icke dia någon annan än sin moder, ty denna har redan före barnets födelse blifvit antingen själf syfilitisk eller genom barnet liksom ympad mot sjukdomen. — En amma med syfilis får naturligtvis icke antagas i en frisk familj. Därför är ammebesiktning af så stor vikt.

Syfilis är således ej blott för hemmet och familjen utan ock för hela släktet en särdeles ödesdiger sjukdom. Särdeles lättsinnigt och samvetslöst handlar därför den, som träder i äktenskap med syfilis i sin kropp, så framt icke sakkunnig läkare förklarar patienten så pass botad, att fara icke finnes vare sig för maken eller den möjligen blifvande afkomman. Men så långt kommer man icke på några få veckor eller månader, ty denna sjukdom kräfver *alltid* årslång tid, hvarunder man kan af densamma — huru den än behandlas — vänta nya utbrott. Den erfarna syfilisläkaren FOURNIER i Paris säger: »Med stöd af hvad jag sett anser jag mig berättigad säga, att en behandling mot syfilis i intet fall bör räcka kortare tid än *tre till fyra år*, hvilken form sjukdomen än antagit och huru godartad den än må ursprungligen hafva visat sig. *Tre till fyra år*, ägnade åt en metodisk behandling, är enligt min åsikt det minsta, som är nödvändigt — jag vaktar mig att säga för att bota syfilis utan — för att motverka och besvärja dess farliga former. Och därutöfver bör en försiktig patient tidtals, hvart annat eller hvart tredje år, ånyo underkasta sig en jodkaliumkur för att, om jag så må uttrycka mig, beständigt hålla smittan i tygeln och vara herre öfver den vunna terrängen.»

På frågan: »när kan och får en som haft syfilis gifva sig?» kan man icke gifva ett allmängiltigt svar,

då sjukdomen kan förete mycket olika grader af häftighet och elakartad beskaffenhet. Det gifves lindriga och svåra former. De förra utmärka sig genom obetydliga, snart öfvergående och sparsamt återkommande symptom, de senare genom envisa och ofta återkommande dylika. Men då äfven af de lindrigaste formerna flera recidiv kunna väntas, äro *alla* läkare ense om, att ingen som haft syfilis bör gifta sig, förr än minst två (2) år förgått, sedan han fick sin sjukdom och minst ett (1) år förgått, sedan det sista tecknet af densamma syntes. De fleste förmena, att äfven denna tid är för kort, ifall icke en kraftig behandling därunder ägt rum mot sjukdomen. FOURNIER i Paris kräver — äfven med sorgfällig behandling — en tid af tre till fyra (3—4) år efter sjukdomens begynnelse och en tid af ett och ett halft till två ($1\frac{1}{2}$ —2) år »förlupna utan spår af något syfilitiskt symptom». Vid elakartade former eller vid otillräcklig behandling kräver sagda erfarna läkare ännu längre tid.

De veneriska sjukdomarna äro sålunda mer än några andra till bevis på, att för såväl den enskilda människan som för hela släktet besannas orden:

»Hvad människan sår, det får hon ock uppskåra!»



Innehåll af denna bok:

Förord.

1. Parningsdriften (dess tid, natur, lössläppande och behärskande).
2. Mannens fortplantnings-organer (deras byggnad och förrättningar). Med en teckning.
3. Kvinnans fortplantnings-organer (deras byggnad och förrättningar). Med fyra teckningar.
4. Det äktenskapliga umgänget (dess uppgift och fysiska sida; måttlighet och omåttlighet; barnlösa äktenskap; naturliga hinder och preventiva medel; fosterfördrifning).
5. Månadsreningen (dess natur och förlopp; hygieniska regler; sjukliga rubbningar).
6. Veneriska sjukdomar (venerisk katarr [dröppel], mjuk schanker, hård schanker, syfils i olika skeden). Med två teckningar.

Pris: 60 öre.

Helsovänner,

tidskrift för allmän och enskild helsovård,

utkommer i Stockholm med ett häfte 2 gånger i månaden samt en gratisbilaga i tvångsfria häften. Bilagan är — likasom tidskriften — en **Läkarebok för alla**. — Prenumeration sker med endast 2 kr. 50 öre för året på alla postkontor eller hos hrr bokhandlare. — Prenumerantsamlare få hvar 6:te exemplar gratis, om de göra sin rekvisition pr kontant från *Helsovännens expedition, Stockholm.*

OBS! *Helsovänner* är en tidskrift, som är nyttig för hvar man och kan förstås af hvar man och borde finnas i hvarje hem, där man vill förekomma sjukdom och tidig död.



För dem, som önska läsa en utförligare framställning af de i denna bok afhandlade ämnen, rekommenderas:

Mannens Släktlif

i normalt och sjukligt tillstånd
af med. dr E. W. Wretlind, Stockholm.

Tredje öfversedda och tillökta upplagan.

Obs! Af denna bok hafva två upplagor på tillsammans 10,000 ex. blifvit utsålda på 2 år.

Obs! Denna bok på 184 sidor med tolf kapitel har 29 teckningar och en tafla utan text.

Arbetet kostar endast 1 kr. 75 öre och utsändes under korsband vid direkt rekvisition pr kontant från

Helsovännens Expedition, Stockholm.
samt

Kvinnans Släktlif

i normalt och sjukligt tillstånd
af med. dr E. W. Wretlind, Stockholm.

Andra öfversedda och tillökta upplagan.

Obs! Af denna bok har första upplagan på 8,000 ex. blifvit utsåld på mindre än 2 år.

Obs! Denna bok på 190 sidor med tretton kapitel har 65 teckningar.

Arbetet kostar dock endast 2 kr. och utsändes under korsband vid direkt rekvisition pr kontant från

Helsovännens Expedition, Stockholm.

För mödrar och hem rekommenderas äfven

Våra barns fostran och vård

af professor Seved Ribbing, Lund.

Obs! Denna bok på 152 sidor med 7 teckningar afhandlar i 16 kapitel barnens vård i friskt och sjukt tillstånd ända från födelsen till 15 års ålder.

Obs! Författaren är en ansedd läkare och lärare med stor erfarenhet. Intet lika fullständigt arbete på detta område af svensk författare har utkommit på de sista 25 åren.

Arbetet kostar endast 1 kr. 60 öre och utsändes under korsband vid direkt rekvisition pr kontant från

Helsovännens Expedition, Stockholm.

Obs! Alla dessa arbeten kunna äfven erhållas i hvarje välförsedd svensk bokhandel.
